

КОРЕНИ УСТАВНОСТИ**

Деветнаестовековна историја наше државе се с правом може назвати раздобљем непрестаних уставних борби. Те борбе отпочеле су подизањем устанка у Орашцу, на Сретење, 2. фебруара по старом календару. Свега тридесетак година касније, опет на Сретење, дан чије важности нисмо довољно свесни, донет је први српски устав – Сретењски. Тај је моменат тако епохалан у историји Србије да заслужује да му се непрестано враћамо. А та његова епохалност, међутим, није производ (само) садржине, већ чињенице да је Србија знала да само доношење Устава може бити потврда њене државности. Или као што каже швајцарски проф. Обер: „Ко каже устав, каже Држава!“

Сретењски устав није био самоникао, већ је био пажљиво припреман. Кнез Милош је био свестан сврхе и смисла устава, без обзира на то какве су му биле намере. За њега, устав је био средство легитимације власти и допринос достојанствености државе. Тако је у свом говору од 1835. године видео устав као „акт који обавезује све, а који за Србију има значај Еванђељија“.

Тај моменат значио је зачетак идеје уставом ограничене владавине и почетак процеса стварања самосталне и независне државе. Отуда, ако трагамо за коренима модерне српске државе, наћи ћемо их у радовима српских „просветитеља“ с краја 18. века, у догађајима од 1804. године и у Уставу од 1835. године. Веома напредним одредбама о „обштенародним правима Србина“, „о народној скупштини“, о подели „власти српских“, о независности „власти судејске“, Србија (још

* Аутор је сарадник у настави на Правном факултету Универзитета у Београду. Електронска адреса аутора: aleksandar.cvetkovic@ius.bg.ac.rs.

** Текст је изворно објављен у дневном листу Политика: „Корени уставности“ (15.02.2024).

увек вазална држава!) се сместила међу оне европске народе код којих је семе уставности заувек успешно посејано.

Већ је устаљена она формулација Сипријана Робера о Сретењском уставу „као француском расаду у турској шуми“. Ипак, чини се да је та тврдња прилично непрецизна, јер нити је Устав од 1835. године само производ француских утицаја (а има оних који кажу да уопште и није) нити је Србија у том тренутку „турска шума“. То је оној простор Османског царства који је успео да се подигне на устанак 1804. године, који је потучен до ногу поново „устао“ 1815, који се изборио за аутономију 1830. године, а потом ту борбу крунисао доношењем једног правога „европског“ устава.

Иако је важио свега месец и по дана, последице су биле далекосежне. Милош је пар година касније добровољно отишао са власти чиме је, потпуно парадоксално, завршена прва фаза у изградњи српске државе – она која је подразумевала да Србијом не управља „турски паша са својим муселимима и кадијама“ (Слободан Јовановић). Са тим у рукама, нови нараштаји су могли да крену у даљу борбу за правну сигурност, људска права, ограничење власти владара, све до освајања независности 1878. године.

Рене Давид, један од највећих професора упоредног права изнео је једну прилично површну тврдњу – да се у националној свести балканских народа и Срба право никада није јавило као битан елемент. Чињеница да је Србија за нешто мало више од 200 година од Устанка донела 13 целовитих устава, да је извојевала независност, да је 1918. спремно ушла у заједницу са другим народима, да је 1945. године још чвршће веровала у заједништво, да је на прелому два миленијума успела да обнови своје деветнаестовековне корене, само нас обавезује да подсећамо колико је та изјава нетачна. А нема бољег дана да то чинимо него баш на Сретење. Срећан Ти дан државности, СРБИЈО!